

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 7/4 2018 s. 2260-2272, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDEN HAREKETLE KAHRAMANMARAŞ AĞZINA AİT BİR SÖZ VARLIĞI DENEMESİ

Ebru GÜVENEN*

Geliş Tarihi: Nisan, 2018

Kabul Tarihi: Ekim, 2018

Öz

Günümüzde ulaşım imkânlarının kolay elde edilebilir olması, teknolojinin birçok olay ve durumu, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanlara anlık olarak iletebilecek hıza sahip olması, yöresel ve bölgesel unsurların aynı hızla unutulmasına ve kaybolmasına sebep olmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için yapılan çalışmaların başında birçok çalışmaya kaynaklık eden Derleme Sözlüğü gelmektedir. Oldukça zengin söz varlığına sahip eserde, Türkiye Türkçesi ağızlarına ait sözcüklerin tamamının bulunduğu söylenemez.

Bu çalışmada, Kahramanmaraş ağzına ait Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan ve Derleme Sözlüğü'nde bulunan sözcüklerden bahsedilecektir. Çalışmadaki amaç, Derleme Sözlüğü'nün içeriğinin zenginleşmesine katkıda bulunmak ve Kahramanmaraş'ın söz varlığının zenginliğini ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Derleme Sözlüğü, Kahramanmaraş ağzı, söz varlığı.

A VOCABULARY EXPERIMENT OF THE KAHRAMANMARAŞ DIALECT MOVED FROM DERLEME SÖZLÜĞÜ

Abstract

Nowadays transportation possibilities can be easily obtained, that technology has many events and situations that can instantaneously communicate to people living in different parts of the world cause local and regional elements to be forgotten and lost at the same speed. At the beginning of made studies to prevent this situations comes the being to source of many studies the Derleme Sözlüğü. It is not possible to say that the words of Turkey Turkish dialects are completely present in the work which has a rich presence of words.

In this study, will be mentioned dialect words of Kahramanmaraş which are not found in Derleme Sözlüğü and are found in Derleme Sözlüğü. The aim of our work is to make contribution to the enrichment of the content of the Derleme Sözlüğü and reveals the richness of the vocabulary of Kahramanmaras.

Keywords: Derleme Sözlüğü, Kahramanmaraş dialect, vocabulary.

---

* Dr. Öğr. Üyesi; Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ebru.guvenen@bozok.edu.tr.

Giriş

Dile dönüşmüş lehçeleri, değişik lehçeleri içindeki çeşitli ağızlarıyla çok geniş bir alana yayılan, eski ve yerleşik bir dil olan (Aksan, 2015, s. 82) ve M. XI. yüzyıla kadar tek koldan ilerleyen Türkçenin içerisinde, daha Eski Türkçe döneminden itibaren farklı ağızların varlığı bilinmektedir.

M. XI. yüzyıldan başlayarak M. XIV. yüzyıla kadar kitleler hâlinde Anadolu'ya göç eden Oğuzlar başta olmak üzere Kıpçak ve Çiğil Türkleri gibi diğer bazı Türk boyları, bu bölgeyi bir Türk yurdu hâline getirmiştir. Bu sürece Oğuzların 24 boyundan 23'ünün katkısı sağladığı anlaşılmaktadır (Korkmaz, 1971, s. 21-22). Oğuzların buldukları bölgelerde standart dilin Oğuz Türkçesine dayandığı Anadolu'da aralarında ses ve şekil bilgisinden kaynaklanan farklılıklar neticesinde, farklı ağız grupları meydana gelmiştir.

Teknolojinin gelişmesi ile farklı iletişim şekillerinin ortaya çıkması ve ulaşım imkânlarının her düzeyden insanın kolaylıkla erişebileceği düzeyde olması, ağızlara özgü özelliklerin yavaş yavaş kullanımdan düşmesine sebep olmaktadır. Bu da bizi biz yapan değerlerimizden bazılarını kaybetmemiz anlamına gelmektedir. Kullanımdan düşen her bir unsur, ağızlarımızdaki zenginliğimiz için bir kayıp oluşturmaktadır. Bu bilinçle, Türkiye Türkçesi ağızlarına ait söz varlığının ve dil özelliklerinin belirlenmesi ve muhafazası için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Türk Dil Kurumunun, temelini 1933'te attığı, dergiden sözlüğe doğru bir ilerleme kaydeden ve son cildi olan Ek-I'i 1982'de yayımlanan *Derleme Sözlüğü* (DS), Kurumun ağızlarla ilgili ilk önemli çalışması (Akar, 2006, s. 38-39) olmakla birlikte Türkiye'de ağız çalışmalarının da başlangıcıdır (Tokatlı ve Erdem Nas, 2012, s. 34).

Anadolu ağızları ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmasına rağmen Selçuklu hanedanını çıkaran Kınık boyunun (Korkmaz, 1971, s. 25; Karahan, 2011, s. 114) yerleşim yerlerinden biri olan ve Leyla Karahan'ın Anadolu ağızları ile ilgili yaptığı sınıflandırmada Batı Grubu Ağızlarından –alt gruplardan ise VII. Grup'ta yer alan- olan Kahramanmaraş ağızı (Karahan, 2011, s. 114 ve 171) ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır.

Kuruluşu Hitit İmparatorluğu dönemine (MÖ 2000-1200) rastlayan (Erdem ve Kirik, 2012, s. 20) ve tarihte Bizanslılar, Araplar ve Türkler arasında birçok kez el değiştiren (Erdem ve Kirik, 2012, s. 1044) Kahramanmaraş, egemenliğinde bulunduğu devletlerce farklı isimlerle anılmıştır. Kahramanmaraş bölgesinde kurulan Dulkadiroğlu Beyliği'nde Bayat, Avşar ve Beydilli boylarının bulunması ve Kahramanmaraş'ın beyliğe başkentlik yapmış olması (Erdem ve Kirik, 2012, s. 1045), Kahramanmaraş ağızının yapılacak çalışmalara veri sağlama noktasında zenginliğini gösteren durumlar arasındadır.

Hazırladığı dönemin şartlarında Anadolu'dan derlenen yüz binden fazla madde başı sözcüğün yer aldığı DS'ye (Eren ve Öztürk, 2017, s. 414) Kahramanmaraş ağzı, yaklaşık 5500 madde başı sözcükle katkı sağlamıştır (Erdem, 2010, s. 115-116). Bu madde başı sözcüklerin 819'u, sadece Kahramanmaraş'ta kullanılmaktadır. Bu sayı, Kahramanmaraş'ın söz varlığının dikkate değer olduğunu göstermektedir.

Büyük bir emeğin ürünü olan DS'de Anadolu ağızlarından tespit edilmemiş on binlerce sözcük bulunmaktadır (Buran, 1996, s. 38). Hem bu sebeple hem de daha önce derlenen sözcük sayısı ve Anadolu'da unutulmaya yüz tutmuş sözcüklerin kayıt altına alınması gerektiği düşüncesinden hareketle hazırlanan çalışmada yer alan sözcüklerin büyük çoğunluğu, tarafımızca bilinmektedir. Geriye kalanların bir kısmı farklı zaman ve mekânlarda duyulup anlamları ile not edilen, bir kısmı ise Ahmet Caferoğlu'nun "Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar" adlı çalışmasından tespit edilen sözcüklerdir. Bu sözcükler, "Derleme Sözlüğü'nde Bulunmayanlar" ve "Derleme Sözlüğü'nde Bulunanlar" olarak iki ana başlık altında değerlendirilecektir. "Derleme Sözlüğü'nde Bulunanlar" başlığı da kendi içinde "Anlamı Farklı Olanlar" ve "Kullanım Yerleri Arasında Kahramanmaraş Bulunmayanlar" olarak 2 alt başlıkta değerlendirilecektir.

1. Derleme Sözlüğü'nde Bulunmayanlar

akiflen-¹: Ocağın altı harlı yandığında yemeğin aniden taşacak duruma gelmesi.

- Yemeğin altını gısın da akiflenmesin.

alilen-: Sinirlenmek.

- Hüsün biraz, alilendirmeyin şunu.

aliñartı: Tevazu karşılığı olarak kullanılan bir tabir.

- Fât dünyözeli aliñartı guzu gızartmaları getirmiş, yemişler...(Caferoğlu, 1995, s. 135)

ān: Zehir (Caferoğlu, 1995, s. 161)

- Horuz azından saçar ānı (Caferoğlu, 1995, s. 161)

bağbadcı: Bahçıvan.

- Cumörtesi Kazma'ya asmaları budamaya bağbadcı gelici.

baybarla-: Ne yapacağını şaşırıp sağa sola bağırarak.

- Suçunu bastırmak için baybarlı.

¹ a, kısa telaffuz edilmektedir.

cerebāz: Turfanda kuru soğan.

- Cerebāz çıksaydı suvan biraz ucuzlardı.

cidnana: Tipi (fiziği) bozuk kimse.

- Cidnana bir oğlan.

coddur-: Somurtmak.

- Dediği olmayınca coddurdu gene.

çotili: Zayıf bünyeli (kimse).

- Ne çotili bir çocukmuş. Ne zaman sorsak hasta.

cöhd (cehd) etmek: Gücünü toplayıp işi bitirmek için çabalamak.

- Bir cöhd etse bugün bitirir işi ha.

çekiye çek-: Haddinden fazla soru sormak.

- Git biraz da babaña sor, yeter beni çekiye çektiğin.

çilter-: Dalların tomurcuklanması.

- Havalara ısınınca dallar çilterdi.

çörpeşik: Hassas bünye, çapraşık.

- Çörpeşik çörpeşik yürümesinden bellidi hasta olduğu.
- Hele iki ayağından biri doktordaydı. Ne çörpeşik bir gızmış.

dadil: Sakin, umursamaz.

- Dadil dadil gelī gene, herkesi macca etti.

ebcik: Evcilik.

- Gosgoca oldu, daha sohakda ebcik oynici.

elbüşüm: Yumuşak, ipek gibi.

- Saçları eliñiñ altında elbüşüm gibi kayıp gidī.

eprim: Züluf (Caferoğlu, 1995, s. 136)

- Eprimleriñ tel tel etmiş yüzünü (Caferoğlu, 1995, s. 136)

govhaz: Aralık, yarım.

- Gazanı govhaz goy ki yemek çaşmasın.

gulleytin: Kuytu yer.

- Gulleytinde bir başına oturur.

hapırtmaç: Belli bir kıvamı olan.

- Hiç kemik yok, hapırtmaç gibi etmiş.

herif/ hārif: Yok artık, be.

- Bu gadar eziyet etme hārif.

heyhala-: Gayretlendirmek.

- Heyhaladık da işi bitirdi. Yoksa yapacā yokdu.

honcca honcca: Bol bol.

- Tabāna eti honcca honcca goydu.

ırzıgırık: 1. Çapkın. 2. Yaramaz, geveze (kimse).

- Beni yanına getirme ırzıgırık.

irişgit: Et sucuk.

- Bir irişgit yapsak, gene acıkan üstüne bir yumurta kırıp yerdi.

isnān: Pazar günü.

- İsnān günü herif evde, bir yere çıhamam. İsnān ertesi gidek.

kettir-: Yaşından ve mevkiinden büyükmüş gibi davranmak.

- Bu çocuk niye böyle kettire kettire gonaşī.

malihulle: Oluruna bırakılma, belirsizlik durumu.

- Net bir şey demedi gene malihullede beklıcik.

mehrecan²: Soğuk.

- Acı batlıcanı mehrecan çalmaz.

mesten: Sele serpe.

- Mesten gibi yatmış ortalığa.

muhatere: Belirsiz durum.

² 1.Sonbahar

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59e74d7296af22.68610048
(18.10.2017, 12:50)

- Bir telefon etmedi. Muhaterede kaldık.

mürd: Manivela, kaldıraç. (Caferoğlu, 1995, s. 159)

- Bunu yerinden galdırma doğuz tene mürdün gerek.(Caferoğlu, 1995, s. 159)

navraklı³: Parlak ve dikkat çekici renkli.

- Navraklı bir fistan giymiş üstüne, gören dönüp bir daha bahî.

nizah: Kavga.

- Şu nizahı birahın da herkes işine gücüne baksın.

ökli-: Bağlamak, yaymak (davarı) (Caferoğlu, 1995, s. 142)

- Atlarını çayır ve çimennik yerlere ökliyerek...(Caferoğlu, 1995, s. 142)

pavhır-: Bağlamak.

- Derdi neyse gene pavhırî.

purçanak: Menengiç ağacının sürgünü.

- Purçanak pazara gelmiş, börek yapıcıseñ alım.

pütükare: Kareli.

- Gömleđi de pütükareymiş.

saylağ: Çayır ve çimenli yer. (Caferoğlu, 1995, s. 142)

- Yaz gelişin ışılşır saylağı (Caferoğlu, 1995, s. 142)

şala şura: Yalan yanlış.

- İki lafının biri şala şura, sakın inanma.

şaldır şop: Alelacele, özensiz.

- Telefon gelince ortalığı şaldır şop toplayıp gitti.

şamugalli: Bir dediği bir dediđini tutmayan (kimse).

- Bugün böyle der, yarın başka. Ne şamugallidir o.

taysın-: Anlaşmak, uyuşmak.

³ Sözcüğün kökü durumundaki “navrak”, DS’de “I. Sevinç. II. Yüz, çehre. III. Kılık, giyiniş” (DS IX); “navrah”, “I. Yüz, surat. II. Biçim, görünüş” (DS XII) ve onun yoksunluk eki ile genişletilmiş şekli olan “navraksız”, “I. Biçimsiz, kötü. II. Çirkin yüzlü” (DS IX) anlamları ile kayıtlıdır. Fakat sözcüğün yukarıdaki şekil ve anlamı DS’de bulunmamaktadır.

- Taysınmayınca napsınlar, boşandılar.

tıraha: Düzen.

- Evinde bir döküntü yok, çok tırahalı.

tintirök: Çok zayıf.

- Birşeyler yemî. İyice tintirök oldu.

ülazem: Büsbütün.

- Kazadan sonra ülazem topallamaya başladı.

vırhada: Aniden.

- Hiçbir şeyi yokdu, vırhada ölmüş.

zehveren:⁴ Zehir. (Caferoğlu, 1995, s. 151)

- Pis yüzleri zehverene boyandı. (Caferoğlu, 1995, s. 151)

2. Derleme Sözlüğü'nde Bulunanlar

2.1. Anlamı Farklı Olanlar

ārice: Ördeğin kuyruğunun üzerindeki kıvrılmış tüy. Örn: Aynalız gölünde bir yeşil yüzer / Ne hoş hoşar āricesi gül gimî. (Caferoğlu, 1995, s. 136) (DS I/ **arice:** Hıdırellez.)

cumbulda-/ cumcul cumbul et-: Mutluluktan ne yapacağını şaşırarak. Örn: Kendine kalan mirası duyunca cumbuladı /cumcul cumbul etti. (DS III/ Su çalkalanmak; suda oynamak; bulanmak; su içine taş atıldığı zaman ses çıkarmak; su bol ve gürleyerek akarak; sıvıyı çalkalamak, sarsmak.)

çit-: Dışlamak. Örn: Bu huyu yüzünden herkes onu çiti. (DS III/ Yan yana sıralanan şeyleri birbirine sıkıca bağlamak; kumaş ve örgülerin yırtıklarını örmek, dikmek; çamaşır yıkamak; tarağın dişleri arasını ipe sıkıştırmak; fiske vurmak; boynuz veya jilette vücuttan kan almak; vurarak itmek (tavlada).

çöremez: Büyümeyen. Örn: Ne kadar yedirip içirdiysek baña mısın demedi. Böyle çöremez galdı. (DS III/ Süte limon tuzu katarak yapılan kaymak.)

dımbır: Çarpık. Örn: Hiç bakmadınız mı? O gız dımbır bacaklı. (DS IV/ Saçı dökülmüş baş.)

⁴ Sözcüğün bölgedeki telaffuzu zehveren şeklindedir.

duncug-: İstenmeyen ve beklenmeyen bir durum karşısında nutku tutulmak. Örn: Kaynanasının eltisine aldığı bileziği görünce duncugdu. (DS IV/ **duncukmak:** Şırmarmak; sıkılmak, bunalmak; utanmak; tıkanmak, nefes alamamak; genze su kaçmak; ağlayacak gibi olmak; fazla yem yiyen, uzun zaman dinlenen hayvan dışarı çıkınca atlayıp zıplamak, haşarılaşmak; henüz bulûğa eren genç kız kıvraklaşmak; nemli yerde bulunan bitki havasızlıktan kızışmak, çürümek.)

düşelge: Uygun ortam. Örn: Altın borcumuzu unutmayak da bir düşelgesi olunca götürek. (DS IV/ Ödev; pay, miras payı; DS XII/ **tüşelge:** Pay.)

eşgin: 1. Ağaç sürgünü. 2. Melengiç ağacının sürgünü⁵. Örn: Eşginin haşlanan suyunu dökme, içersen şekerin düşer. (DS V/ İlkbaharda dağlarda yetişen, geniş yapraklı, ekşimsi bir çeşit ot; ağaçların bir yıllık sürgünleri; **eşkin:** Filiz, sürgün; yaprakları soyularak özü yenen bir çeşit bitki.)

fıskıl: Süs. Örn: Bir saattir aynanın karşısında. Kime fıskıllanise? (DS V/ Sivilce, kabarcık, yanık kabarcığı.)

firik: Yarı kurumuş tarhana. Örn: Sabah tarhanayı serdik, ikindin firik olur, gel de ye. (DS V/ Olgunlaşmaya başlayan tahıl, çerez olarak yenen tahıl kavurgası; daha ötmeye başlamamış horoz; turfanda; gelin; ortak, kuma, ikinci karı; nemini kaybetmiş tarla; sabun ufağı. DS XII/ Olgunlaşmamış meyve.)

göçmen: Kadınların giydiği şalvar. Örn: Gene çekmiş göçmeni ayağına. Temizlik var desene. (DS VI/ Memur; kiracı.)

hızar: 1. Marangoz. 2. Marangozun kullandığı kesici alet. Örn: Hızara git de bir sedir çaktır. Şu odunlar kesilip bitseydi, öldük hızarin sesinden. (DS VII/ Döşeme tahtası.)

manca: Uyduruk yemek. Örn: Evde hiçbir şey yok ki ne yapım akşama. Bugün de manca yesinler. (DS XII/ Sevimli; çorba, aş; DS IX/ **manca görmek:** Düğün yemeği hazırlamak.)

melemir: Yağmur. Örn: Nasıl bir şansımız varsa, başımıza melemir gibi deli yayı. (DS IX/ Buğday tarlalarında yetişen, kara ve acı tanelerinden bezir yağı çıkarılan bir bitki.)

ört: Duman. Örn: Bir tütünü çıgmaz ört verdin bā. (Caferoğlu, 1995, s. 138) (DS IX/ Tam öğle zamanı.)

⁵ Sözcüğün bu anlamı, DS'de bulunmamaktadır.

parpazlan-: Biraz büyümek. Örn: Cıvcivler iyice parpazlandı, artık kedi gapamaz. (DS IX/ Acıdan kıvranmak; sendeleyerek yürümek⁶; elde tutulan kuş çırpınmak.)

peşgir: Yüz havlusu. Örn: Ayşe babañ yüzünü yāhī, peşgirini tut. (DS IX/ **peşkir:** Kalın ketenden yapılmış kadın önlüğü.)

şimşir: Sivri tahta. Örn: Kel başa şimşir tarak. (DS X-XII/ Cilalı, parlak.)

şivşir-: Yönlendirmek. Örn: Tatlı diliyle evdeki herkesi şivşirī. (DS X/ Kışkırtmak; tıka basa doldurmak.)

tavla: At ahır. Örn: ...Elböluna da bizim tavladan bir at verin diyerek :Elbölü Mığır ölunun evine geldi. (Caferoğlu, 1995, s. 138) (DS/ X Sebze bahçelerinde tohum ekmek için ayrılan ufak parçalar, evlek.)

tehle-: Kuru veya çürük üzümü yaş üzümünden ayırmak. Örn: Üzümleri tehlemezsek pekmez ekşi olur. (DS X Gözetlemek; dikkat etmek; her an uyanık durmak; gizlice dinlemek; bir kimseyi yalnızken kıstırmak; sınavdan geçirmek; tanımak.)

2.2. Kullanım Yerleri Arasında Kahramanmaraş Bulunmayanlar

afalla-: Çok şaşımak, ne yapacağını bilememek. Örn: Haberi duyunca afalladı. (DS I)

alingir: Karışık. Örn: Yüz sefer alingirli işlere girme dedik saña. (DS XII/ **alengirli:** Karışık, anlaşılmayan; dönek, sözünde durmayan.)

antirikli: Alingan. Örn: Antirikli olduğundan kimse ağzını açıp da bir şey diyemī. (DS I/ Hastalıklı.)

apırcın olmak: Ani olan bir olay karşısında ne yapacağını şaşımak. Örn: Aramadan gelenler, ev sahibini apırcın etti. (DS I/ 1. Şaşkın, telâşlı, perişan; becerikli, yiğit, kahraman; DS XII/ Çıkmaza girme (iş için).)

beribenzer: Emsal bakımından dengi olmayacak kadar iyi veya kötü. Örn: Beribenzer güzel olmamış. (DS II/ Şöyle böyle, az çok, oldukça, biraz, üstünkörü; alelade, bayağı, sıradan; eş, emsal, benzer, yakışıklı.)

çöpür: Hastalık. Örn: Ne çöpürlü bir insanmış, iki ayağının biri doktordan gelmī. (DS III/ Yünün kirli ve çöplü yerleri; keçi kılı, keçi kılından yapılan çuval, pürüzlü, kaba çorap; kara keçi; Karışık dolaşık iş; çöpur; Kırlarda yetişen meyvesiz bir çeşit ağaç; **çöpürlü:** Dayanacak kimsesi bulunan, çöplü, topraklı fasulye; **çöpürük:** Hastalık, suç, kabahat.)

⁶ DS'de, sözcüğün bu anlamı için kullanım yeri olarak sadece Kahramanmaraş gösterilmektedir.

deri: Perşembe günü. Örn: Deri günü başlarsa işe derilip gelir. (DS IV/ Çarşamba günü; pazar günü; perşembe günü; DS XII/ Salı günü; çarşamba günü; pazar günü.)

dërmi: Çapraz. Örn: Kumaşı önce dërmile, sonra kes. (DS IV/ Kare şekilli yüzey.)

faldırda-: Vücut direnci zayıflamak. Örn: Grip onu faldırdattı. (DS V/ Sersemlemek, akli karışmak; köhneleşmek, eskimek; konuşmadığı halde ortada dolaşıp, orayı burayı karıştırarak yaptığı gürültüyle bankalarım rahatsız etmek; DS XII/ Öfkelenmek, kızmak.)

forta: Abartma, lüks. Örn: Bu fortacılığı yüzünden iki yakası bir araya gelmedi. (DS V/ Yalan, palavra.)

galle: Kasa Örn: Galledeki para nereye gitti? (DS VI/ Kumbara, kasa; Erimiş kuyruk yağı ile sade yağın karışımından elde edilen bir çeşit yağ; beyaz kaya tuzu; gelinciğe benzeyen bir çeşit hayvan; pancar, nohut ve tahılla yapılan bir çeşit yemek; kuru mercimek yemeği; yarılmış, buğdaydan yapılan bir çeşit yemek; şalgamlı pilav; domates salçası; erik, uzum, nohut ve etle pişirilen bir yemek; kıymalı patlıcan ve kabak yemeği; tatlı ve kırmızı kabağın haşlaması; bir çeşit lahana yemeği; kuru meyvelerden yapılan hoşaf, komposto; kabak hoşafı.)

gedduş / goddiş: Kendini beğenmiş. Örn: Üce dâları kendi yaratmış gibi goddiş goddiş yörüşüne bak hele. (DS VI/ **godduş:** Gozu acık, kurnaz; usta, becerikli; görgülü; **godoş:** Kendini beğenmiş, gururlu, çalımlı.)

gıdış gıdış: Yavaş yavaş, sakın sakın. Örn: Yemeğini gıdış gıdış yedi. (DS VI/ Yuvar yuvar (yürüyüş için))

goncoloz: Canavar. Örn: Uyumazsañ goncoloz gelir. (DS VI/ Hortlak.)

gudüm: Uğur. Örn: Ne gudümsüz bir avratmış, adamın evini başına kepdirdi. (DS VI/)

hınt-: Küsmek, kırılmak. Örn: Kendini çağırmadılar diye hınttı. (DS VII)

hōr-: Bağıra bağıra ağlamak. Örn: Ne hōrīn? Herkes saña bahī. (DS VII/ Sığır böğürmek; öfkeden haykırmak.)

hulk: İç, ruh. Örn: Yanında kimseleri istemez, hulgu daralır. (DS VII/ Ruh.)

karaltı: Gölge. Örn: Şurda bir karaltı var, bak hele. (DS XII)

kıska: Arpacık soğanı. Örn: Kıska al da bir tas aşı yapak. (DS XII/ Arpacık soğanı; soğanın iç bölümü.)

kötek: Dayak. Örn: Sen o yediñ köteği hak ettiydiñ. (DS VIII/ Büyük, beyaz pullu bir çeşit balık; bir çeşit kuvvet macunu; **köteyh:** Dayak, kötek; DS XII/ **kötek:** Ucu topuzlu değnek.)

marhama: Banyo havlusu. Örn: Hamama gidicik ya, marhamalar nerde? (DS IX/ Erkek ceketi; cübbe; hırka; köy kadınlarının başlarına örttikleri havludan örtü; yüz ve hamam havlusu; ipekli, ya da keten, işlemeli mendil; peçete.)

nacak: Küçük balta. Örn: Şu odunları nacakla biraz ufalt. (DS XII/ **nacaḥ:** Küçük balta.)

sāsak: Kir. Örn: Evini hiç temizlemez. Sāsaklı bir avrat. (DS X/ **sasak:** Saksagan; **sasık:** Kokmuş, bayatlamış; çok ıslak; DS X/ **sāsıḡ:** Kötü koku.)

sörme: Közlenmiş patlıcanla yapılan yemek. Örn: Bir patlıcan közlesek, sörme yedik. (DS X/ **sögürme:** Haşlama; fırın kebabı; pırzola, ızgara et; ateşte közlenerek dövülmüş patlıcan; **sögürmek:** Kebab yapmak, ateşte pişirmek (patlıcan, birer, domates vb. için).)

sundurma: Düzgün çubuk, dal. Örn: Kızın bacakları sundurma gibiymiş. (DS X/ Üstü kapak balkon, evlerin önündeki taşlık; sofa, küçük salon ya da koridor; abacılıkta kullanılan aygıtın iki milinin üstüne konulan 1.5 metre boyunda duvara çakılan sırtık.)

şahbaz: Atılgan, becerikli, iş başaran; hızlı, çabuk, çevik. Örn: Şahdın, şahbaz oldu. (DS X)

tar: Tarhananın harcının damda beklemesi için kurulan yer. Örn: Tarı kim gurucu? (DS X)

tarpadanak / tarpadak⁷: Birdenbire. Örn: Adam tarpadan düştü. (DS X)

tus dinle-: Çaktırmadan konuşulanları dinlemek. Örn: Uyumaz o, tus dinli. (DS X/ **tusmak:** Gizlenmek, saklanmak, kabuğuna çekilmek; anlamak, sezmek.)

üğün-: Sıkıntı ve zor durum karşısında ağlamak. Örn: Parasını çaldırınca ne üğündü be. (DS XI/ Üzülmek; öğütülmek; ufalanıp dökülmek; süt kesilmek; ekin dalgalanmak.)

üğüntü: Odun talaşının ince olan kısmı. Örn: Bu sene sobada üğüntü yahıcı. (DS XI/ Talaş; her şeyin çok ince döküntüsü; DS XII/ Bulantı; yonga; talaş.)

ved: Gerek. Örn: Böyle vedsiz laflara ne gerek vardı? (DS XII/ **vet:** Gerek.)

zobudu: İri yarı (kimse). Örn: O zobudu, anca bedenini büyüttü, hiçbir işden haberi yok. (DS XII/ **zobu, zobudu:** İriyari, kaba ve kırıcı kimse; **zobu:** Onurlu, kendini beğenmiş; avcıların av hayvanlarını taşıyan, yardımcı.)

⁷ Sözcüğün Kahramanmaraş'taki telaffuzu "tarpadan" şeklindedir.

Sonuç

DS'de Kahramanmaraş ağızına ait yaklaşık 5500 madde başı sözcük yer almaktadır. Bu sözcüklerin 819'unun geçtiği yer olarak sadece Kahramanmaraş verilmiştir.

Çalışmada tespit edilen sözcükler, DS hareket noktası alınarak iki ana başlık altında değerlendirilmiştir. Çalışmada DS'de bulunmayan 49 sözcük belirlenmiştir. DS'de bulunan sözcüklerden, kayıtlı anlamından farklı bir anlama sahip olan 21 ve kullanım yerleri arasında Kahramanmaraş bulunmayan 34 sözcük tespit edilmiştir. Belirlenen bu sözcüklerle DS'nin zenginleşmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Bu çalışma örneğinde görüldüğü üzere ağız araştırmaları, standart dilin yanı sıra Anadolu ağızlarının meslek adlarından eşya adlarına, sağlık ile ilgili durumlardan en yoğun duyularını anlatacak eylemlere kadar zengin bir söz varlığına sahip olduğunu ve bu sözcüklerin hâlen kullanılmakta olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Kısaltmalar

DS: Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü.

Kaynaklar

- Akar, A. (2006). Ağız araştırmalarında yöntem sorunları. *Turkish Studies*, 1(2), 37-53.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Buran, A. (1996). Derleme Sözlüğü'ne katkılar. *Türk Dili*, 535, 38-43.
- Caferoğlu, A. (1995). *Güney Doğu illerimiz ağızlarından toplamalar (2. Baskı)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Erdem, M. (2010). Derleme Sözlüğü'nde Kahramanmaraş kelimelerinin dağılımı ve ses bilgisi özellikleri. *Bilig*, 54, 115-138.
- Erdem, M. D. ve Kirik, E. (2012). Elbistan ağızı (Kahramanmaraş ağızları- II). *Turkish Studies*, 7(1), 1043-1072.
- _____ (2012). *Kahramanmaraş ve yöresi ağızları (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Ankara: Kahramanmaraş Valiliği Yayınları.
- Eren, A. ve Öztürk, A. (2017). Yukarıkızılın köyü ağızından Derleme Sözlüğü'ne katkılar. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 413-421.
- Karahan, L. (2011). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması (2. Baskı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1971). Anadolu ağızlarının etnik yapı ile ilişkisi sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 21-32.
- Tokatlı, S. S. ve Erdem Nas, G. (2012). Anamur ağızından Derleme Sözlüğü'ne katkılar. *Diyalektoloji*, 5, 33-45.
- Türk Dil Kurumu. (1993). *Türkiye'de halk ağızından derleme sözlüğü (2. Baskı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59e74d7296af22.68610048 (18.10.2017; 12:50).

Extended Abstract

Today, territory of the Republic of Turkey where is hosts different racial communities and is the Turks have dominated in this geography since the eleventh century. For centuries, the Turks who came and settled wave wave in this geographical, have added various features everywhere of every these lands and formed a rich cultural synthesis here. This synthesis, which draws attention with its differences as much as it is with similarities when looking at the region from region to city, which when evaluated in different areas with different perspectives, how much was valuable it will be once again be revealed.

Nowadays transportation possibilities can be easily obtained and that technology has many events and situations that can instantaneously communicate to people living in different parts of the world cause local and regional elements to be forgotten and lost at the same speed. This means that we do not lose some of our values that make us. The characters of the nations are direct proportional to how ancient are their roots and what they bring to this day. Language is one of the most commonly used tools for this task. Compared to the standard language, there is a greater likelihood of forgetting and disappearing in the dialects with regional differences. Because the historical texts -if they have the chance to adequately protect- period can resist for a while, but the dialects are not so lucky against time and technology. Every element that falls out of use creates a loss for our richness in our dialects. With this consciousness, various studies are being carried out for the determination and preservation of the vocabulary and language characteristics of Turkey Turkish dialects At the beginning of the studies related to the subject comes the Derleme Sözlüğü, which is a collection of words compiled from various places of Turkey, and which be source to a lot of work with comprehensive content. It is not possible to say that the Turkey Turkish dialects's words's completely present in the work which has a rich presence of words.

Kahramanmaraş which has lands located in different geographical regions of Turkey and dating back to the pre-historic period and hosting different civilizations is among our cities with rich historical background. Takes part in the geographical location, climate and the productivity of the land take part in among the reasons for this situation. Kahramanmaraş, which has changed hands between many states and nations many times in history, has been called with different names. Surely each civilization carries its own features wherever it went. They, continue their existence by mixing with the current situation and characteristics therein and embracing new identities. Kahramanmaraş is among our cities where have a very rich cultural accumulation When considering the historical background. The fact that a few of the Oguz tribes that flock to Anatolia are located in Kahramanmaraş, supports this situation. It can be said that the studies on Kahramanmaraş dialect, which are based on the ancient ages it's past, fed by different civilizations and brought by different Turk tribes, are not in sufficient numbers. When all these factors are taken into account and the research about Kahramanmaraş dialect is done, the result, will show how much it's rich cultural accumulation it has. Because language is one of the most important tools at the culture transports from past to present and from present to future.

Kahramanmaraş dialect, contributed approximately 5500 words to the compilation dictionary. This number does not constitute the whole vocabulary of the province. In addition, it has been determined that some of the words recorded in the dictionary have additional meanings and that some of the registered words do not include Kahramanmaraş city name as a place name. This preliminary study, is the starting point of our work.

The study includes to the words that were not found in the Derleme Sözlüğü of Kahramanmaraş's dialect and that appeared in the Derleme Sözlüğü. The first main title of the work is "Not Those Found In The Derleme Sözlüğü". Under this heading, 49 words were identified. The second main title of the work is "Those Found in the Derleme Sözlüğü " and It's, there are two subtitles as "Those With Different Meaning" and "In The Among The Usage Places, Those Not Which Are Kahramanmaraş". 21 words were identified in the first subtitle and 34 words in the second subtitle.

The purpose of the work can be summarized as follows for the two main headings:

1. With first main title it is aimed to contribute to enriching the content of the Derleme Sözlüğü and show that as it is in our other cities, the vocabulary belonging to Kahramanmaraş dialect not limited to the existing words.

2. With second main title it is aimed to extend the field of meaning of the dictionary and to show that the words registered in the dictionary may be wider the spreading areas in Anatolia.